

Ağrı'da ve Şırnak'ta Gerçekleştiğine İnanılan Nuh Tufanı Konulu Sempozyum ve Bilimsel Çalışmaların İçerik Açısından İncelenmesi

A Content Examination of the Symposium and Scientific Studies on Noah's Flood Believed to Occur in Ağrı and Şırnak

İsmet TUNÇ

ORCID: [0000-0002-4767-8412](https://orcid.org/0000-0002-4767-8412)

E-Posta tuncismet@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Anabilim Dalı
Assist. Prof. Şırnak University, Department of Philosophy and Religious Studies, Department of History of Religions
Şırnak, Türkiye
ROR ID: [01fcvkv23](https://orcid.org/01fcvkv23)

Nuriye DENİZ

ORCID: [0000-0002-5794-2125](https://orcid.org/0000-0002-5794-2125)

E-Posta nuriyedeniz@gmail.com

Yüksek Lisans Öğrencisi, Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
MA Student, Şırnak University, Graduate Education Institute,
Department of Philosophy and Religious Studies
Şırnak, Türkiye
ROR ID: [01fcvkv23](https://orcid.org/01fcvkv23)

Article Information / Makale Bilgisi

Citation / Atıf: Tunç, İsmet - Deniz, Nuriye. "Ağrı'da ve Şırnak'ta Gerçekleştiğine İnanılan Nuh Tufanı Konulu Sempozyum ve Bilimsel Çalışmaların İçerik Açısından İncelenmesi". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (Aralık 2022), 231-254.

<https://doi.org/10.35415/sirmakifd.1181812>

Date of Submission (*Geliş Tarihi*)

29. 09.2022

Date of Acceptance (*Kabul Tarihi*)

18. 11.2022

Date of Publication (*Yayın Tarihi*)

15. 12. 2022

Article Type (*Makale Türü*)

Research Article (*Araştırma Makalesi*)

Peer-Review (*Değerlendirme*)

Double anonymized - Two External (*İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme*).

Ethical Statement (*Etik Beyan*)

This article is the revised and developed version of the conference presentation and orally delivered at the VI. International Mount Cudi ve Noah Ark Symposium between 26-27 October 2021. (Bu çalışma 26-27 Ekim 2021 tarihinde Ağrı'da düzenlenen VI. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu'nda sunulan ve özeti yayımlanan bildirinin makaleye dönüştürülmüş halidir).

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur).

Plagiarism Checks (*Benzerlik Taraması*)

Yes (Evet) – Turnitin.

Conflicts of Interest (*Çıkar Çatışması*)

The author(s) has no conflict of interest to declare. (Çıkar çatışması beyan edilmemiştir).

Complaints (*Etik Beyan Adresi*)

suifdergi@gmail.com

Grant Support (*Finansman*)

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research. (Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır).

Copyright & License (*Telif Hakkı ve Lisans*)

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. (Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır).

Özet

Tufan hadisesi pek çok alandan bilim insanlarının üzerinde çalıştığı ve hala gizemini koruyan insanlığın en önemli kadim anlatılarından biridir. Tufana ilişkin en eski kayıtlar Mezopotamya kökenli olan Sümer ve Asur gibi antik uygarlıkların tabletlerindeki bilgilere dayanmaktadır. Buna göre tanrıların, yaşantılarından memnun olmadıkları insan ırkını tamamen ortadan kaldırmak istemesi sonucunda bir tufan meydana gelmiştir. Bu anlatıların aynı zamanda benzer biçimde kutsal metinlerde de yer aldıkları görülmektedir. Fakat tufanın antik dönemdeki kahramanlarının özelliklerinin bir kısmı benzer olmakla birlikte isimleri farklıdır. Bu kahramanlara *Ziusudra*, *Atrahasis* (Yüce Bilge), *Utnapiştım* ve ölümsüzlüğü arayan Gılgamış örnek verilebilir. Aynı zamanda dünya nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan üç ilahi dinde bu olayın muhatabının Nuh Peygamber olduğu konusunda inanç birliği mevcuttur. Bütün ilahi uyarılara karşı gelen Nuh'un kavmi, Tanrı tarafından bir tufan ile cezalandırılmıştır. İlahi emir gereği Nuh, bir gemi inşa ederek belli sayıda insan ve hayvanlardan birer çift olarak tufandan kurtulmuştur. Bu konuda bilgi veren ilk kutsal metinlerden olan Tevrat'a göre tufandan sonra Nuh'un gemisi Ararat dağlarına; Kur'an'a ve İslamî kaynaklara göre ise gemi Cudi Dağı'na oturmuştur. Bu bilgiler ışığında geminin indiği yerle ilgili farklı isimlendirmeler insanlarda bir fikir birliğinin oluşmasına engel olmuştur ve bunları açıklayıcı nitelikte özellikle dinî izahların çokça yer aldığı geniş bir literatür meydana gelmiştir. Tevrat'ta Ararat olarak geçen ismin ülkemizde Ağrı Dağı, Kur'an'da geçen Cudi isminin de Şırnak ilindeki Cudi Dağı'nı işaret ettiğine inanılmaktadır. Bu bağlamda tufan hadisesi dinî, kültürel ve tarihi bir değer taşımasından dolayı her iki yerleşim yeri arasında bilimsel çalışma ve araştırma alanı meydana getirirken, aynı zamanda tufanın gerçekleştiği yer bağlamında tartışmalara da sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla konu hakkında yapılan çalışmalarda elde edilen verilerin gerçekte ne kadarının doğrudan hadiseyi açıklayıcı ya da hadisenin orada gerçekleştiğini kanıtlayıcı nitelikte olduğunun ortaya konulması önemlidir. Bu amaçla hazırlanan çalışma, daha önce bu konuda yapılan araştırmaların yanı sıra *Ağrı Dağı ve Nuh Tufanı* ile *Cudi Dağı ve Nuh Tufanı* konulu sempozyumlardan elde edilen verilerin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu değerlendirmeler yapılırken konular belli başlıklar altında ele alınmıştır. Başlıkları genel olarak coğrafik, etimolojik, arkeolojik, halk bilimsel, dini metinler çerçevesinde şekillenmiştir. Bu kapsamda Şırnak ve Ağrı bölgelerindeki tufan hadisesi üzerine yapılan çalışmaların ne oranda konuyla doğrudan ilgili olduğu yönünde bazı sayısal verilere de yer verilmiştir. Çalışma bu açıdan konuya dair literatürün analizine ve karşılaştırmasına yönelik olup ulaşılabilen verilerle sınırlıdır ve ilk olarak Ararat ve Cudi isimleri üzerine yapılan etimolojik analizlerin değerlendirmesine dayanmaktadır. Yine tartışmalı bölgelerde yapılan toprak analizleri, elde edilen arkeolojik kalıntılar ve tarih boyunca seyyahların konu hakkındaki kayıtlarına başvurulmuştur. Aynı zamanda her iki yerleşim yeri de özellikle kutsal metinlerin yorumlanması yoluyla bu olayın buldukları coğrafyada vuku bulduğunu iddia etmektedirler. Hatta bölgeler arasında kutsal bir olaya ev sahipliği yapmanın övüncünü basın-yayın yoluyla da yaymaktadırlar. Bu sebeple, teolojik boyutunun olması ve kutsal metinlerin hâdiseye ilişkin bilgi vermesi konunun daha fazla önemsenmesini sağlamaktadır. Tüm tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda tufanın gerçekleştiği yerle ilgili tartışmaların sonlanmayacağı söylenebilir. Ancak gelinen noktada konuyla ilgili literatürün karşılaştırılması ilk kez bu çalışmayla yapılmıştır. Böylece konunun merak edilen bir noktası olarak dinî alanla olan ilişkisinin nasıl kurulduğu anlaşılmasına çalışılmış ve elde edilen verilerin hadisenin teolojik boyutu hakkındaki gelecek çalışmalara kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Nuh Tufanı, Ağrı Dağı, Cudi Dağı.

Abstract

Noah's flood is one of the ancient narratives of humanity. In this regard, the sources belonging to many different civilizations, beliefs, and mythologies mentioned, have narratives of a flood event believed to have happened in the past. According to the information on the tablets of ancient civilizations such as Sumer and Assyria, the deluge occurred as a result of the gods' desire to completely eliminate the human race. These tablets have different expressions. However, the general opinion is that a large-scale flood or deluge occurred. It has been believed that this event took place because of the increase in human evil and the wrath of God. Along with the Abrahamic religions, there are also such expressions in traditional religions. This event has been called Noah's Flood in three divine religions that have a large audience around the world. Besides this, the cause and result of the flood event that took place in the period of Noah, one of his names given in the Qur'an, has been explained. According to the Qur'an, Allah punished people for their various sins and saved people who believed and did good deeds. In this direction, according to the Torah, Noah's ark landed in the Ararat Mountains after the flood. Accordingly, what the concept of Ararat means gains importance. Therefore, Jewish sources come to the fore as the most important data sources. At the same time, also the Assyrians living in the region have various accounts of the flood. The Qur'an indicates the place where the ship landed as Mount Cudi. In this case, the issue becomes even more important since the main source of Muslims is the Qur'an. Besides this, Islamic scholars have described Cudi and its surroundings as the place where the flood took place. In this context, the decimation incident has caused controversy in our country, between the provinces of Şırnak and Ağrı, as it has a religious, cultural, and historical value, while also creating a scientific research area in the context of the place where the decimation occurred. While some of these are scientific studies, some of them have been carried out by people and institutions who are curious about the subject. At the same time, this has been reported a lot in the media because this topic is popular. Moreover, it is a separate reality that this topic is transmitted both in writing and orally in both the Ağrı and the Şırnak regions, and a common memory is formed. The research is based on the evaluation of the data obtained from previous studies in this field, as well as the studies in the symposiums of Mount Ararat and Noah's Flood, and Mount Cudi and Noah's Flood. In addition, other scientific studies in this field have also been used for a better understanding of the subject. Subjects have been examined under certain headings accordingly. Furthermore, the suitability of the region for living conditions, where the name Ararat refers to, archaeological findings on this subject, the approach to the issue in travelogues, the data and information of exegetes and hadiths about the place where the ship landed have been examined. In addition, numerical values have been given in terms of how much the studies on the flood event in Şırnak and Ağrı regions deal with the flood. In this context, it has been tried to understand how the relationship of the subject with the religious field is established. Because the religious dimension of the flood is brought to the fore in the studies. The study is aimed at the literature analysis and comparison of the studies on the subject. This article is limited to the available studies.

Keywords: History of Religions, Noah's Flood, Mount Ararat, Mount Cudi.

Giriş*

Tarihsel olarak Nuh tufanına dair en eski anlatılar Babil'in Sâmi nüfusunu oluşturan Sümerlilerce (yakl. M.Ö. 4000-2000) kayda geçirilmiştir.¹ Tufan, Tevrat ve Kur'ân'da ilahi yasanın tecellisi olarak görülmüş, teolojik bilinci destekleyen bir mucize olarak inananların gönlünde yer edinmiştir. Dinî ve mitolojik boyutları ile önemli veriler sunan bu hadise, Mircea Eliade'nin deyişi ile "kutsal bir öyküyü anlatmaktadır."² Bütün bu veriler ışığında tufan anlatısının Ortadoğu havzasına ait kadim bir anlatı ve kültürel olgu olduğu, bu bölgede yaşayan topluluklarca kültürel belleğin bir unsuru olarak yaşatıldığı tartışmadan varestedir. Bununla birlikte dünyanın başka kültürlerinde de benzer tufan anlatılarının bulunduğunu anımsatmak yerinde olacaktır.³ Bu benzerlik iki açıdan değerlidir. Şöyle ki; (i) tufan mitinin ortak insanî tecrübenin tezahürü içinde evrensel olması yani bu olayın genel olarak insanlar tarafından hüsnü kabul görmesi onun gerçekliğini desteklemektedir. (ii) Tufan anlatılarına bağlı olarak üretilen dinî ve kültürel bir birikim mevcuttur.⁴

Tufan anlatısının Kitab-ı Mukaddes'te ve Kur'ân'da yer alması ülkemizde Ağrı ve Cudi dağlarını sürekli gündemde tutmaktadır. Olayın özellikle Kur'ân'da geçmiş olması Müslümanların tufana bakışını şekillendirmiştir. Allah'ın gemiyi ibret alınması için bıraktığını belirten ayet (Kamer, 54/13-15), insanlarda geminin kalıntılarına ulaşılacağı umudunu diri tutmaktadır.⁵ Bu bağlamda Ağrı ve Şırnak illerinde yapılan sempozyumlarda sunulan tebliğlerinden elde edilen verilerin karşılaştırması yapılarak tufan söyleminin bilimsel açıdan dinî alanla olan ilişkilerini açığa kavuşturmak amaçlanmaktadır. Geniş katılımlarla desteklenen bu faaliyetlerde sıklıkla hadise ile ismi geçen yerler arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmaktadır. Böylece Şırnak ve Ağrı illeri ile buralarda yer alan Cudi ve Ağrı dağlarıyla özdeşleşen tufan hadisesi kitleler tarafından bir coğrafi bölgeyle özdeşleştirilmekte; geçmişin kadim mirası şeklinde tanıtılmakta, köken ve prestij iddiası olarak öne sürülmektedir. Elbette bilim bir iddiayı haklılaştırmanın en elverişli yolu olduğu için tartışmalar da bu kulvarda varlık zemini bulmaktadır. Bu bağlamda Nuh tufanı ile

* Bu çalışma 26-27 Ekim 2021 tarihinde Ağrı'da düzenlenen *VI. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*'nda sunulan ve özeti yayımlanan bildirinin makaleye dönüştürülmüş halidir.

¹ James George Frazer, *Büyük Tufan* (İstanbul: Kanon Kitap, 2021), 21.

² Mircea Eliade, *Mitlerin Özellikleri* (İstanbul: Om Yayınevi, 2001), 13.

³ Frazer, *Büyük Tufan*, 281-282.

⁴ Hamdullah Arvas, *Kur'ân'da Nübüvvet Teolojisi* (Ankara: İlahiyat, 2022), 222-233.

⁵ Bünyamin Açıkalın, "Tefsir Literatüründe Nuh (as) Kıssası", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*, ed. Nesim Doru (Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010), 35-40.

literatürde kendine yer bulmuş bu illerin bilimsel olarak bu kavramlarla ilişkisini belgelemeyi planlayan etkinliklerin gerçekte böyle bir başarıya ulaşıp ulaş(a)madığı tartışmaya değerdir.

Ağrı'da yapılan bilimsel çalışmalardaki verilerde Ağrı Dağı'nın bölge için önemi, inanç turizmine etkisi, konu edindiği efsaneler, Nuh tufanının sebep, sonuç ve mesajına vurgu yapıldığı görülmektedir. Ağrı Dağı'nın tufan ile olan doğrudan ilişkisi üzerine yazılan eserler diğer konulara göre sayıca daha azdır. Tufanın konu edindiği sempozyum sayısı altıdır. Bunların ilk beşinde yaklaşık üç yüz on iki bildiri bulunmaktadır. Ancak, Ağrı Dağı'nın doğrudan tufanla olan ilişkisinin konu edindiği bildiri sayısı on yedidir. Diğer bildiriler ise daha çok Ağrı ve çevresinin konu edindiği çalışmalardır.⁶

Tufanın konu edindiği Şırnak'ta iki sempozyumun yapıldığı görülmektedir ve yaklaşık yetmiş altı bildiri sunulmuştur. Çalışma içerikleri tufan hadisesi, Şırnak ve çevresine ait kültür, arkeoloji, tarih gibi konular üzerine yoğunlaşmıştır. Çalışmalardan yirmi ikisi doğrudan Nuh tufanı ve Cudi Dağı ile ilişkilidir. Aynı zamanda çalışmaların içeriklerinde Şırnak ve çevresini konu edinen ve tufan kapsamı dışında yer alan çalışmalar da mevcuttur.

Konunun anlaşılması ve bazı cevapları aranan sorular için sempozyum verileri haricindeki çalışmalardan da mümkün oldukça faydalanılmıştır. Neticede konu başlıklarının ve ortaya çıkan literatürün analizi, dinî bakımdan önemli bir husus olan Nuh'un gemisi ve tufan hadisesine yaklaşımların sağlıklı şekilde değerlendirme imkânı elde edilmesi amaçlanmaktadır. Yine çalışmaya konu olan verilerin tarihsel ve dinî açıdan mekân tespiti konusundaki tartışmalara odaklanmak, bu amaçla kullanılan verilerin doğruluk değerleri hakkında bir fikir edinmek ve kutsal öyküye dair çalışmalara katkı sağlamak önemli amaçlarımız arasındadır. Bu çalışmada vurgulanması gereken önemli bir husus da tufana delil olarak öne sürülen argümanların kimi zaman bilimsel olmaktan uzak nitelikte olmalarıdır. Bu veriler her iki yerleşim yeri için de söz konusu olabilmektedir. Bu bakımdan çalışma boyunca bunları olduğu gibi aktarma gayreti içinde olunarak değerlendirme yapılmıştır. Çalışma dinler tarihi perspektifinden farklı çalışma alanlarından elde edilen veriler karşılaştırmalı yöntemle ele alınarak tasnif edilmiş ve literatür taramasıyla desteklenerek yorumlanmıştır. Bu makalede yer alan veriler, sempozyum bildirileri başta

⁶ Bu çalışma hazırlandığı esnada "6. Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu" kitabı henüz yayımlanmamıştır. Bu nedenle bu sempozyuma ait veriler bu çalışmaya dahil edilmemiştir.

olmak üzere konu hakkındaki kitaplardan elde edilmiş olup, ulaşılabilen çalışmalarla sınırlıdır.

1. Ağrı ve Cudi Dağlarının Yaşam Koşullarına Elverişliliği Konusundaki Tartışmalar

Nuh tufanı, ile ilgili tartışmalarda geminin tufandan sonra nereye indiğiyle ilgili büyük bir merak söz konusudur. Çünkü tufanın evrensel olduğu yönünde kanaate sahip olanlar için yaşamın yeniden başladığı yer, doğal olarak geminin karaya indiği yerdir. Bu bakımdan Ağrı ve Cudi ile çevresi ele alındığında yaşamsal koşulları sağlayan yer konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, geminin tufandan sonra uygun bir yere inebilmesi ve devamında insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için bazı şartların var olması beklenmektedir.⁷ Buna göre konu hakkında yapılan çalışmalarda Ağrı Dağı'nın çok yüksek olması, ormanlardan mahrum, bitki ve hayvan çeşitliliğinin çok kısıtlı olması, dağa inilip çıkılmasının oldukça zor olması gibi nedenlerden dolayı bölgenin yerleşmeye ve insanların hayatını devam ettirmesine uygun bir yer olmadığı ifade edilmiştir.⁸ Hatta Ağrı Dağı'nın yaşam için uygun olmadığı yönündeki değerlendirmelerde, geçmişte dağa yapılan tırmanma girişimlerinin birinde ölüm olayının da yaşanmış olması örnek olarak verilmektedir.⁹ Buna karşın Cudi Dağı, yaşam şartlarına elverişli, su kaynaklarının bol olması gibi özelliklerden dolayı insan yaşamı için uygun görülmüştür. Bu konuda bölgede yaşayanlar uzun yıllardan beri Cudi Dağı'nda doğal sarnıçların çokluğuna şahit olmuşlardır. Konu hakkında bir kitap yazan ve bir dönem Cizre Müftüsü olarak da görev yapan merhum Mahmut Bilge de dağın bu yönüne vurgu yaparak su sarnıçlarına dikkat çekmiştir.¹⁰ Yine bölgede uzun yıllar araştırmalar yapan ve bu sarnıçları fotoğraflayarak çalışmasında yer veren bir diğer kişi de Abdullah Yaşın'dır.¹¹ Aynı zamanda Müslüman coğrafyacıların büyük çoğunluğu dağın bu özelliğine dikkat çekmişlerdir.¹²

⁷ Hamdullah Arvas, "Peygamber Kıssalarının Asliyeti Meselesi: Neden Atlantis Efsanesi Nûh Kıssasının Aslı Değildir?", Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/25 (Aralık 2020), 575-593.

⁸ M. Hanefi Palabıyık, "İslam Coğrafyacılarına Göre Ağrı ve Cudi Dağları" 2. Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 125; Bahattin Dartma, "Cudi'nin Coğrafi Konumuna Dair", Uluslararası Hz Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu, ed. Hamdi Gündoğar vd. (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014), 481.

⁹ Hikmet Tanyu, *Nuh'un Gemisi ve Ermeniler* (İstanbul: Burak Yayınevi, 1989), 29-31.

¹⁰ Mahmut Bilge, *Nuh (A.S.) ve Tufan* (Ankara: Şark Matbaası, 1965), (Ankara: Şark Matbaası, 1965), 20.

¹¹ Abdullah Yaşın, *Nuh Peygamber Tufanı ve Cudi Dağı* (İstanbul: Kent Işıkları, 2013), 186-187.

¹² Palabıyık, "İslam Coğrafyacılarına Göre Ağrı ve Cudi Dağları", 128; Bahattin Dartma, "Cudi'nin Coğrafi Konumuna Dair", 483.

Ağrı Dağı'nın morfolojik yapısı göz önünde bulundurulduğunda Bill Crouse ölçülebilen su seviyesi yüksekliğinden hareketle, Ağrı Dağı'nın yüksekliğinden dolayı su seviyesinin dağın tepesine ulaşmasının mümkün olmadığını ve ölçülebilen en yüksek su seviyesinin dağın yüksekliğinden daha az olduğunu ifade etmiştir.¹³ Nuh'un gemisine ait parçaların Ağrı Dağı'nda görüldüğüne ilişkin bilgilerin tartışmalı olduğuna dikkat çeken Yaşın, Çinli bir ekibin buraya araştırma yapmak için gelip araştırmaları neticesinde Nuh'un gemisinin parçaları diye sundukları ve fotoğraflarını çektiği tahta parçalarının aslında Karadeniz'den getirildiği ve içlerinden bir kişinin daha sonra bunu itiraf ettiği ifade edilmiştir.¹⁴

Ağrı Dağı ile ilgili araştırmalar tarihsel süreç içinde ilgiyle devam etmiştir. Dolayısıyla bölgenin Nuh'un gemisi ile irtibatlandırılmasında bu veriler kullanılmıştır. Ağrı Dağı'nda konu hakkındaki araştırma geçmişine bakıldığında şöyle bir kronoloji izlenebilir: 1916'da 1. Dünya Savaşı yıllarında Bağdat'tan dönen 5-6 kişilik bir grup asker, Ağrı Dağı'nda gemi gördüklerini söylemişlerdir.¹⁵ Türk pilot İlhan Durupınar (1959) ve Ron Wyantt (1959) NATO için Ağrı Dağı'nda yaptıkları uçuşlarda burada gemiye benzer bir yapı gördüklerini dile getirmişlerdir. National Geographic *Society*, *Smithsonian Institution* gibi kurumlarca 1958, 1964, 1968 yıllarında Ağrı Dağı'nda yapılan araştırmalarda gemiye ait olduğu düşünülen çeşitli kalıntılar incelenmiştir. 1998'de bir araştırma ekibi Ağrı Dağı'na gelerek araştırmalarda bulunmuştur. 2001 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü ve *Archaeological Imaging Research Consortium* (ArcImaging) adına Rex Geissler ve ekibi Ağrı Dağı yamacında yer alan Kazan Köyü, Eli Köyü, Duru Pınar ve Buz Mağarası'nda konuyla ilgili araştırmalar yapmışlardır.¹⁶ Ağrı'da düzenlenen sempozyum bildirisinde yer alan bu veriler tartışmalıdır. Çünkü savaş esnasında böyle bir gezinin ne ölçüde sağlıklı gerçekleştiği soru işareti taşımaktadır. Ayrıca elde edilen bilgilerin

¹³ Bill Crouse, "Five Reansons Noah's Ark Did not Land on Mt. Ararat: Five Reansos Why It Did Land on Cudi Dagh", *Uluslararası Hz. Nûh ve Cudi Dağı sempozyumu*, ed. Hamdi Gündoğar vd. (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014), 396.

¹⁴ Abdullah Yaşın, "Ağrı (Ararat) Dağı Tufan Dağı Değildir", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 678-680.

¹⁵ Bill Crouse, Ağrı Dağı'nın neden tufan bölgesi olmayacağı ile ilgili sıraladığı beş neden arasında bu tür spekülatif bilgilere itibar edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre bu bilgiler şüphelidir. Kendisi iddiayı ortaya atan yazarla yaptığı yazışmada yazarın bu bilginin tarihsel gerçekliğe uygun olmadığını itiraf ettiğini dile getirmiştir. Crouse, "Five Reansons Noah's Ark Did not Land on Mt. Ararat", 398; Cevdet Başaran vd. "Geçmişten Günümüze Nuh'un Gemisi Araştırmaları". *I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli. (İstanbul: Doğubayazıt Kaymakamlığı Kültür Yayınları, 2007), 113.

¹⁶ Başaran vd. "Geçmişten Günümüze Nuh'un Gemisi Araştırmaları", 13.

çoğu bilimsel bir çabayla elde edilmemiş ve herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulacak nitelikte olmadığı gibi, söz konusu çalışmalar arkeolojik bir kanıt sunamamışlardır. Bu verilerin kişiden kişiye değişebildiği ya da görünenlerden tarihsel bir olaya ait veriler olarak çıkarımda bulunmak bu açıdan tartışmalıdır.

Ağrı ve Cudi dağları ile ilgili yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır ki; yaşam koşulları bakımından Ağrı Dağı'nın Cudi Dağı'na oranla daha yüksek, görece soğuk hava koşulları nedeniyle insanların yaşaması için elverişli olmadığı kanaati oluşmaktadır. Zira iklim ve coğrafi değişim süreçleri göz önüne alındığında bitki çeşitliliğine elverişsiz olması, Ağrı için dezavantajlı bir durum olarak görülmektedir. Çünkü geminin Cudi Dağı'na indiği yönündeki ifadeler için Tevrat'ta geçen, Nuh'un tufandan sonra gönderdiği güvercinin ağzında zeytin dalıyla geri dönmesi,¹⁷ geminin karaya oturduğu yerin zeytin yetişen bir bölge olması gerektiği kanaatini güçlendirmektedir. Bu bakımdan Cudi Dağı ve çevresi Yukarı Mezopotamya bölgesi olarak Ortadoğu'ya doğrudan bağlanmakta ve tarihsel olarak *Bereketli Hilal*¹⁸ kavramı ile tanımlanan Mezopotamya'ya bağlı ve uygarlık tarihi açısından önemli bir konumdadır. Bu durum gemiden inenler için Cudi Dağı ve çevresinin yerleşim açısından daha elverişli olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Billi Crouse, yaşam koşulların tufandan sonra çok önemli olduğunu, bu şartlara da Cudi Dağı'nın sahip olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁹

2. Ararat İsminin Gerçekte Neresi Olduğuna Dair Değerlendirmeler

Nuh'un gemisinin tufandan sonra indiği dağın ismi konusunda Tevrat'ın Ararat,²⁰ Kur'an'ın ise Cudi²¹ isimlerini kullanması konuyu oldukça tartışmalı bir duruma getirmektedir. Tevrat geminin oturduğu yer için doğrudan "Ararat Dağları" ifadesini kullanırken, bu ifade Kur'an'da sadece "Cudi'ye" oturduğu şeklinde yer almaktadır. Bu bağlamda konunun aydınlatılmasını sağlayacak veriler, yine söz konusu metinlerin doğru yorumlanması ve tarihsel kayıtlarda bu bölgede yaşayan insanların sahip oldukları bilgi birikimleri ile seyyah ve tarihçiler başta olmak üzere konu hakkında çalışan bilim

¹⁷ Kasım Ertaş, "İbrahimi Dini Geleneğe Bazı Bazı Ortak Kültürel Unsurlar", Teoloji ve Antropoloji Perspektifinden Din ve Kültür İlişkisi-II, ed. Abdulvasıf Eraslan-İsmet Tunç (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2022).

¹⁸ James Henry Breasted, *Ancient Times: A History of the Early World, an Introduction to the Study of the Ancient History and the Career of the Early Man* (Boston: Taylor and Francis Publications, 2003), 101.

¹⁹ Crouse, "Five Reasons Noah's Ark Did not Land on Mt. Ararat", 408.

²⁰ *Kutsal Kitap* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016), Yar. 8/4.

²¹ Kur'an Yolu (Erişim 1 Nisan 2022), el-Hûd 11/44.

insanlarının bulgu, veri, çalışma ve öngörülerine dayanmaktadır. Bu konuda Ağrı ve Cudi konulu bildiriye bakıldığında Tevrat'ta geçen *r-r-t* ifadesi *Ararat* şeklinde yorumlanmış ve isim Ağrı Dağı'na nispet edilmiştir. Bunun üzerine Ararat isminin nereden geldiği ve Ararat'ın neresi olduğu sorularının cevabı aranmıştır. Bir görüşe göre "dağlık ülke" anlamına gelen Ararat ismi Urartu Devleti'nin düşmanı olan Asurlular tarafından verilen bir isimdir.²² Ararat ülkesi tanımı ile Urartu Devleti kastedildiği ve Urartu Devleti'nin sınırlarının Suriye, İran, Irak ve Türkiye'nin güneydoğusunu da içine alan büyük bir devlet olduğu bilinmektedir. Tevrat'ın (Tanah) Grekçe çevirisi olan ve M.Ö. 270 yıllarında 70 veya 72 Yahudi bilgin tarafından yazılan Septuagint ilk çeviri olmasıyla tanınan erken dönem eserlerdendir. Bu çeviriye göre Ararat ülkesi ibaresi ile Ermenistan kastedilmiştir. O dönem Ermenistan sınırları günümüzdeki Irak ve İran'ın kuzeyi, Ermenistan ve Azerbaycan'ı da içine alan bir bölgeyi kapsamaktadır. M.S. 100-300 yılları arasında yazıldığı ifade edilen Tevrat'ın Aramice çevirisinde Ararat Dağları ifadesi Turey Kardü olarak geçmektedir. Diğer bir Aramice Tevrat çevirisi olan Targum Yerusalmi'de kavram Kardun Dağları'nı işaret etmektedir. Rabbi Se`adiah ben Yosef Gaon'ın (Saadia Gaon-ö.942) Arapça Tevrat çevirisinde söz konusu dağ için Cibali Karda ifadesini kullanılmaktadır.²³ Ayrıca bölgede hâkim bir kültüre sahip olan Süryanilere ait tercümelere göre de geminin indiği dağ Ture Kardü olup Kardü ismi ile de Cudi Dağı kastedilmektedir.²⁴

Ararat ismi Tevrat'ta bir ülkenin, o ülkeye ait krallığın ve o ülkedeki bir dağ silsilesinin ismi olarak kullanıldığı yönünde düşüncelerden hareketle, bu isim hem Urartu kavminin hem de onların M.Ö. 1000 yıllarında kurduğu, merkezi Van olan bir devletin ismini ifade etmektedir. Yine söz konusu isim kapsamında Tudelalı Benjamin ve Ratisbonlu Rabbi Petachia adındaki Yahudilere ait seyahatnamelerde konu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgilere göre Tudelalı Benjamin Cizre'den bahsederken burayı, Ararat Dağı'nın eteklerinde ve etrafı Dicle nehri ile sarılı şeklinde tarif etmiştir. Devamında Nuh'un gemisinin oturduğu yerin şehirden 4 mil uzakta ve bu yerin yakınlarında hâlâ var olan ve Ezra tarafından yapılmış olduğunu belirttiği bir sinagogdan bahsetmektedir. Ayrıca oradaki

²² Crouse, "Five Reansons Noah's Ark Did not Land on Mt. Ararat", 397; Oktay Belli, "Ararat Adının Kökeni ve Anlamı", *IV. Uluslararası Ağrı Dağı Ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli vd. (Erzurum: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını, 2018), 175.

²³ Yasin Meral, "Yahudi Kaynaklarında Ararat Dağları (Tekvin, 8:4)", *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 11/2 (2014).

²⁴ Ahmet Yasin Tomakin, "Süryani Kaynaklarında Kardü Bölgesi ve Kardü Dağları", *2. Uluslararası Nuh Tufanı Ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 18-26.

dört bin kadar Yahudi'nin Av²⁵ ayında ibadet için buraya gittiklerini haber vermiştir.²⁶ Bu ziyaretin Yahudi kültüründe önemli bir yeri vardır. Zira bu ziyaretin her yıl düzenlenen hasat sonu eğlencesi olarak kutlanmasının yanında, Kitab-ı Mukaddes'te yer alan "*Gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat dağlarına oturdu*"²⁷ ifadesinde Temmuz-Ağustos aylarının işaret edilmesi önemlidir. Böylece tufandan kurtuluşun nişanesi olarak bir kutlamanın yapıldığı anlaşılmaktadır.²⁸

Ratisbonlu Rabbi Petachia ise eserinde Ararat'ın Nusaybin'e yakın dağlar olduğunu belirtmiş, çevresindeki Yahudiler ve ibadethanelerinden bahsetmiştir. O, bu dağların Babil'e beş günlük uzaklıkta olduğunu, yüksek ve sıradağlar şeklinde olduğunu tarif etmiştir. Tarif edilen yerler Cudi ve çevresine yakın bölgeler olup, buralarda farklı dinlere ait yapılar mevcuttur. Rabbi Petachia, ayrıca bölgede mevcut olan ve çığ düştüğü zamanlarda bitkilerin üzerinde oluşan kudret helvasına da değinmiştir.²⁹ Bu yiyecek Tevrat'ta, Hz. Musa ve beraberindekilerin Mısır'dan göçü esnasında çölde aç kalmaları üzerine Allah'ın kendilerine verdikleri yiyeceklerden biridir. Şırnak ve çevresinde eski dönemlerden beri bu gıdanın varlığı bilinmektedir. Belli dönemlerde Cudi Dağı eteklerindeki meşe ağaçlarından tatlı bir salgı olarak toplanmaktadır. Bölgede Gezo olarak bilinen kudret helvasının şifa kaynağı olduğuna dair yaygın inanç söz konusudur.³⁰

Sonuç olarak literatürde Ararat kavramının karşılığı olarak doğrudan Ağrı Dağı'nın işaret edildiği ile ilgili veriler kısıtlı ve tartışmalıdır. Ararat ve Ermenistan ilişkisi içinde Ağrı Dağı'nı işaret eden en eski kaynak, milattan sonra beşinci yüzyılda yaşayan Philostorgius (MS. 368-439)'un kaleme aldığı 12 ciltlik tarih kitabının dokuzuncu yüzyılda yapılan bir özetidir. Arvas'a göre bu özet dokuzuncu yüzyılda kaleme alan İstanbul piskoposu Photios'un (MS. 820-893) Ağrı Dağı'nı öne çıkaracak şekilde kitaba bir ekleme yapır

²⁵ İbrani takviminin 11. ayına denk gelmektedir. Genel olarak temmuz-ağustos ayları için kullanılır. Bk. Yusuf Besalel, "*Av*", *Yahudilik Ansiklopedisi* (İstanbul: Gözlem Yayınları, 2001), 1/84.

²⁶ Hüseyin Güneş, "Ararat Kavramının Medlülü veya Ararat Dağı'nın Spesifik Konumu", *IV. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli vd. (Erzurum: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını, 2018), 271-276.

²⁷ Yar. 8/4.

²⁸ Sefine festivali tufandan kurtuluşun anısına Cudi Dağı'nda yüzyıllardır devam ettirilen bir dinî nitelikli kutlamadır. Ayrıntılar için bk. İsmet Tunç, "Cudi Dağı'nda İbrahimî Dinlerin Ortak Mirası Olarak Sefine Festivali", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2022).

²⁹ Güneş, "Ararat Kavramının Medlülü veya Ararat Dağı'nın Spesifik Konumu", 271-276.

³⁰ Çık. 16/13-35. Kudret Helvası üzerine bir değerlendirme için bk. Mehmet Emin Erkan-Aydın Vural, "*Gökten Yağdığına İnanılan Doğal Tatlı 'Gezo' Üzerine Bir Değerlendirme-Şırnak ve Çevresi Örneği*", *Üç Üllenin Kavşağında Uluslararası Silopi Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018).

yapmadığından emin değiliz. Zira on iki ciltlik bu eser günümüze ulaşmamıştır.³¹ Tüm bu veriler ve tartışmalar göz önüne alındığında, Ararat kavramının geniş bir bölgeyi içine alan ve bir dağ silsilesini işaret ettiği yönünde görüş birliği mevcuttur.

3. Arkeolojik Kalıntılar ve Toprak Analizlerinde Tufan Belirtileri

Arkeolojik veriler tufan hadisesinin anlaşılmasında diğer veriler kadar önemlidir. Nitekim tufana dair izlerin ya da buna dair destekleyici verilerin tartışıldığı bölümde, Ağrı ve Cudi dağları ve çevresinde yapılan arkeolojik çalışmalar tufan hadisesini destekler nitelikte kullanılmıştır. Tufan hadisesi için arkeolojik veriler doğrudan kanıtlayıcı nitelikte olmasa da bir yerleşim yerinin uzak bir geçmişe tarihlenmesiyle o yerin veya bölgenin tarihsel değeri artmaktadır.

Ağrı'da yapılan sempozyumlarda dile getirilen verilere göre Ağrı ve çevresinde 1956-2015 yılları arasında farklı zamanlarda araştırmalar yapılmıştır. 2015 yılında güvenlik görevlilerince ele geçirilen Patnos-Liç Urartu Definesi'nde çeşitli yapılarda 93 adet farklı parçaya ulaşılmıştır. Geniş bir zamana yayılan bu araştırmalar sonucunda daha birçok başka esere ulaşıldığı belirtilmiştir. Bu parçaların günümüzde Kars Müzesi'nde bulunduğu ifade edilmiştir. II. Demir Çağı dönemine ait olduğu düşünülen bu eserlerin yanında Liç Kalesi, yörede bulunan Urartu sulama kanalları ve başka yapılar da bulunmaktadır.³² Yine 2016 ve 2017 yıllarında Ağrı Doğubayazıt'ta yapılan yüzey araştırmaları sonucunda ulaşılan veriler Orta Tunç Çağı dönemine tarihlenmiştir.³³ Ağrı Dağı eteğinde, Aşağı Erhacı Kalesi olarak bilinen ve halk tarafından kutsanan bir kale duvarı üzerinde bulunan anıtsal kaya işaretlerinin Urartu Devleti ve Erken Demir Çağı'na ait olduğu tespit edilmiştir.³⁴ Bu verilerin Ağrı bölgesinin tarihsel değeri açısından önemli olduğu görülmekle birlikte, zaman zaman yüzey şekillerinin değişiminden kaynaklı çeşitli bilgilerin de dolaşıma sokulduğu görülmektedir. Bunlardan biri de Ağrı Dağı'nın güney eteğinde deprem sonucunda oluşan bir kütlemin gemi şekline benzetilerek tufana kanıt oluşturduğu düşüncesine dayanmasıdır.

³¹ Arvas, "Peygamber Kıssalarının Asliyeti Meselesi", 585.

³² Oktay Belli vd., "Ağrı-Patnos-Liç (Yalçınkaya) Urartu Bronz ve Gümüş Eşya Definesi", *IV. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli vd. (Erzurum: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını, 2017), 22-23.

³³ Ayhan Yardımcıel-Emine Gizlenci, "Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Işığında Ağrı-Doğubayazıt Bölgesinin Orta Tunç Çağı Kültürü", *IV. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli vd. (Erzurum: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını, 2017), 60

³⁴ Oktay Belli, "Ağrı Dağı'nın Kuzey Eteğinde Erken Demir Devrine Ait Savunma Yapısı: Aşağı Erhacı Kalesi", *V. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli vd. (Erzurum: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını, 2019), 26-28.

Bu veriler sempozyumlarda bilimsel veriler olarak kullanılmış ancak yapılan araştırmalarda bu kütlelerin gemi kalıntısı olduğuna dair bir bilgi rapor edilmemiştir.³⁵

Başka bir araştırma haberi de veriye dönüşemeyen bir girişimle ilgilidir. Buna göre İncil araştırmacısı bir grup bilim insanını bir araya getiren NAMI³⁶ isminde uluslararası bir organizasyonun 9 Ekim 2009 tarihinde Ağrı Dağı'nın 3500 metre yüksekliğinde bir araştırma yaptıkları ve araştırmada gemiye ait olduğunu düşündükleri bir ahşap yapıya ulaştıkları haberi basında çıkmıştır. Ancak haberde yapıyla ilgili kesin bir bilgiden veya bilimsel bir sonuçtan bahsedilmemiştir.³⁷

Ağrı ve çevresi hakkında yapılan arkeolojik verilerin benzer saikle Cudi ve çevresinin tarihsel geçmişine vurgu yapmak için kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Cizre-Silopi Ovası'nda 2004-2005-2006 yıllarında yapılan yüzey araştırmalarının bir kısmında Çanak-Çömlekli Neolitik (yakl. M.Ö. 10-6 bin) dönemlerinden İslami döneme kadar 14 farklı döneme ait 4000'e yakın parça bulunmuş, köprü ve höyüklerle rastlanılmıştır. Bölgede M.Ö. 3000 yıllarına tarihlenen Erken Tunç Çağı'nın ilk yarısında, Orta Tunç Çağı'nın M.Ö. 2000'li yılların ilk yarısında yaşandığı, ayrıca kalıntılara göre burada Orta Tunç Çağı'nda yerleşmenin çok yoğun olarak görüldüğü bir dönem olduğu ifade edilmiştir.³⁸

Yapılan yüzeysel bir araştırma sonucunda ulaşılan ve Cizre'nin kuzeydoğusunda, Cizre'ye 16 km. uzaklıkta bulunan Şah köyünün yaklaşık olarak 3000 yıllık olduğu düşünülmektedir. Bu yerleşim yeri Cudi Dağı'nın iç bölgesinde olup, dağın kuzey, doğu ve batı yönlerinden uzanan doğal kayalıklarla çevrili kale kalıntıları mevcuttur. Dağın güneyinde ise surlar ve surlara bağlı giriş ve kontrol kuleleri ve Müslüman alimlere ait olduğu düşünülen mezar ve türbeler bulunmaktadır.³⁹ Burada Asur ve diğer medeniyetlere ait bazı kalıntılarla karşılaşmak mümkündür.⁴⁰ Özellikle köyü çevreleyen surlar ve girişlerde

³⁵ Oktay Belli, "Ağrı Dağı (Ararat) ve Cudi Dağı'nda Yapılan Nuh Tufanı Araştırmalarına Genel Bir Bakış", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı Ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 295-318; Yaşın, "Ağrı (Ararat) Dağı Tufan Dağı Değildir", 673-682.

³⁶ The Media Evangelism Limited'in bir alt kuruluşu olarak tanımlanmış, İncil Araştırmacıları ve Hong Kong Nuh'un Gemisi araştırmacılarını bir araya getiren uluslararası bir oluşumdur.

³⁷ "Nuh'un Gemisi Araştırmalarında Yeni Bir Kanıt Bulundu-Ağrı Dağı'nda Çok Eski Bir Ahşap Yapı Keşfedildi", III. *Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli (İstanbul: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları, 2011), 476-482.

³⁸ Gülriz Kozbe, "Şırnak İli Cizre-Silopi Ovası Yüzey Araştırması", 24. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, ed. Fahriye Bayram-Birmur Koral (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösim Basımevi, 2006), 312-315.

³⁹ İbrahim Baz, "Cudi Dağı'nda Kadim Bir Mesken: Şah Köyü", *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. Hamdi Gündoğar vd. (Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2013), 431-432.

⁴⁰ Daniel David Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia* (Chicago: The University of Chicago Press, 1927), 138, vd.

bulunan burçlar oldukça ilgi çekicidir. Ancak buradaki en önemli tarihi kalıntıya bakıldığında, köyün etrafındaki kayalıklarda M.Ö. 700 yıllarına ait olduğu tahmin edilen Asur Kralı Sanherib'in (M.Ö.681-705) rölyefleri bulunmaktadır. Bu heykeller genel olarak iki grupta değerlendirilmektedir. İlk grupta altı adet heykel varken, ikinci grup olarak sınıflandırılanlar iki adettir. Altı heykel Şah Köyü yerleşkesinde bulunurken diğer ikisi ise yerleşke dışındaki yerlerde bulunmaktadır. Heykellerin baş parmakları farklı yönleri göstermekte olup, ayrıca baş hizalarında da tapınılan *Sin*, *Assur*, *Ninurta*, *Adad*, *Şamaş*, *İştar* gibi Mezopotamya bölgesinin kadim uygarlıklarına ait tanrı sembolleri yer almaktadır.⁴¹

Cudi Dağı ve çevresinde arkeolojik kalıntıların çokluğu, bu bölgeyi de içine alan Mezopotamya bölgesinin tarihte önemli bir uygarlık alanı olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Mezopotamya'nın kadim halklarından olan Sümerlerin tabletlerinde tufan olayının kayıt altına alınması önemli bir ayrıntıdır. Söz konusu tabletlerdeki tufan hadisesi ile Nuh tufanı hadisesinin yakın çevrede bulunması, tufandan sonra yerleşimin Cudi'de devam ettiği fikrini güçlendirmektedir.⁴² Sümer tabletlerinde yer alan Gılgamış destanında Nuh'un gemisinin Nissir Dağı'na oturduğu belirtilmektedir. Nissir, antik dönemde Cudi Dağı için kullanılan bir isimdir.⁴³

Cudi'nin insan yerleşimine uygun olduğu ve tufan olayının burada gerçekleştiğine dair destekleyici mahiyette yapılan bir başka araştırma, bölgeden alınan toprak analizleri sonuçlarıdır. Bu araştırmaya göre tufanın Yukarı Mezopotamya'da gerçekleştiği ve bu alanın Şırnak, Mardin, Diyarbakır, Batman ve Hakkari'yi içine aldığı belirtilmiştir.⁴⁴ Bu bağlamda bölgeye bakıldığında Dicle ile Fırat nehirlerinin neden olduğu su taşkınlarının binlerce yıl boyunca bölgeyi etkisi altına aldığı anlaşılmaktadır. Böylece zaman içinde meydana gelen ve sadece suyun etkisiyle oluşan bazı katmanlarda herhangi bir araç-gereç varlığına rastlanılmamışken, bazı katmanlarda ise insan kullanımı olan çeşitli araç-gereçlere rastlanılmıştır. Bu yüzden yükselen katmanlar üzerine kurulan kentlerin zamanla su baskınlarından etkilenmediği düşünülmektedir. Bu açıklamalar su baskınlarının varlığına

⁴¹ Armağan Öktü Erkanal-Hayat Erkanal, *Assur Döneminde Cudi Dağı* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2020), 69-70, 93, vd.

⁴² Gönül Yonar Şişman, "Doğu Medeniyet Havzalarının Tufan Hadisesi Hakkında Mitolojik Birikimleri", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 212; Crouse, "Five Reansons Noah's Ark Did not Land on Mt. Ararat", 409.

⁴³ Tanyu, *Nuh'un Gemisi ve Ermeniler*, 19.

⁴⁴ Seyyit İrmak vd., "Nuh Tufanı'nın Arkada Bıraktığı Çamur Akıntıları ve Yüzey Araştırmaları", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı Ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 370.

işaret olarak anlaşılmakta ve bölgeyi etkileyen bir tufan olayının gerçekleşme ihtimalini güçlendirmektedir.⁴⁵ Sümer kentleri ile Cudi Dağı ve çevresinin bu ilk yerleşim yerlerinin doğal uzantısı olduğu düşünüldüğünde, çevrenin sağlamış olduğu malzeme ve kentsel yaşam biçiminin toplumsal hafızada dinî ve mitolojik kültürün oluşmasında büyük bir etkisinin olduğu bilinmektedir. Bu veriler tufan gibi bir doğa olayının sadece belli ve dar bir alana dair değil, aynı zamanda çevresiyle birlikte düşünüldüğünde daha iyi anlaşıldığı görülmektedir. Çünkü bu anlatılar aynı zamanda bölgenin mitolojik mirası olarak kabul edilmekte ve tabletlerde bu kayıtlar bulunmaktadır. Bu bağlamda Cudi ve çevresi böyle bir veri aktarımı imkanı sağlarken, Ağrı ve çevresi için böyle bir veri kaynağının mevcut olmadığı ya da henüz ortaya çıkarılmadığı ifade edilmelidir.

Mezopotamya kültüründe yazılı kaydı bulunan hadisenin ve bölgede kent yerleşimlerinin yapısı incelendiğinde, sel baskınlarının oluşturduğu katmanlar üzerinde yükselen toplumların zihninde tufan hadisesinin ortak bir kültürel öge olarak yaşatıldığı görülmektedir. Bu bakımdan Cudi ve çevresi olası bir tufan hadisesinde Sümer kent yerleşimlerinin başladığı Basra körfezinden Yukarı Mezopotamya'ya doğru tufandan kurtuluş için uygun bir sığınak vazifesi görmektedir. Ayrıca bölgenin sosyolojik olarak toplumsal yaşam ve kent düzeni açısından bu tarihsel ve kültürel mirası taşıdığı söylenebilir. Bu doğrultuda bölgenin tarihsel değeri düşünüldüğünde Cudi'de geminin indiği yerin Sefine olarak bilinmesi, tufanla ilgili kitabe, kayalara işlenmiş (Asur kralı Sanherib'e ait) rölyefler, yüzyıllarca Cudi'de kutlanan Sefine festivali⁴⁶, Nuh türbesi ve Nuh'un ailesine ait olduğuna inanılan mezarların yakın çevrede bulunmasının Nuh'un gemisinin Cudi'de durduğu ihtimalini güçlendirdiği belirtilmiştir. Aynı zamanda bölge farklı din ve inanca sahip topluluklara ev sahipliği yaparak tarihsel açıdan daimi bir yerleşim yeridir. Tüm bu ve benzeri veriler sempozyum ve bilimsel çalışmalarda sıklıkla işlenerek tufan hadisesine dayanak oluşturulmaya çalışılmıştır.

⁴⁵ Kemalettin Köroğlu, *Eski Mezopotamya Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 15; İsmet Tunç, "Dinî-Ekolojik Yaklaşımla Mezopotamya ve Tufan", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı Ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 235.

⁴⁶ Tunç, "Cudi Dağı'nda İbrahimî Dinlerin Ortak Mirası Olarak Sefine Festivali"; Crouse, "Five Reansons Noah's Ark Did not Land on Mt. Ararat", 407; Ertaş, "İbrahimi Dini Gelenekte Bazı Bazı Ortak Kültürel Unsurlar", 181 vd.

4. Sözlü Kültürde ve Seyahatnamelerde Ağrı ve Cudi Dağları ile Tufana Dair

Ayrıntılar

Ağrı ve Şırnak illerinde yapılan bilimsel çalışmalarda halkbilimsel verilerin söz konusu yer için tufan hadisesini destekler nitelikte kullanıldığı görülmektedir. Çünkü tufan hadisesinin kültürel boyutu en az diğer argümanlar kadar ilgi çekicidir. Bu konuda seyahatnameler, şahitlikler, duyulanlar ve aktarılanların önemli bir veri oluşturduğu söylenebilir.

Seyyahlardan Marco Polo Ağrı Dağı'na yaptığı seyahatte, Nuh'un gemisinin orada olduğu söylentisine kısaca değinmiştir. Ancak Marco Polo buradan sonra hemen Musul'a geçmiştir. Araştırmacılar Marco Polo'nun konu ile ilgili çok fazla ayrıntı vermemesine dikkat çekmişlerdir.⁴⁷ Bazı gezginlerin eserlerinde karşılaşılan farklı ayrıntılar da söz konusudur. Buna göre; Ermeniler Nuh'un gemisinin kesinlikle Ağrı Dağı'nda olduğunu hatta iklimsel şartlar nedeniyle geminin sertleşip taşlaştığını iddia etmişlerdir. Yine bu yörede yaşayan çobanların Ağrı Dağı'nı görünce haç çıkararak toprağı öptüğü rivayet edilmiştir. Çeşitli sebeplerle halkın yaşadığı dönemde Ağrı Dağı'na çıkmanın mümkün olmadığı ve dağa çıkabilmiş tek kişinin de soğuktan dolayı çok fazla üşüterek kısa süre sonra öldüğü not edilmiştir.⁴⁸

Bir başka seyyah olan Robert Ker Porter, 1817-1820 yılları arasında Ağrı Dağı ve çevresini gezmiş ve gözlemlerini kaydetmiştir. Seyyah çevrede karşılaştığı yerleri ve toplum yapısını analiz etmiştir. Ağrı Dağı ile ilgili de süregelen bir inanışa da değinmiştir. Buna göre Nuh'un gemisi dağların üzerinden geçerek Ağrı Dağı'na doğru giderken Elburz Dağı'na çarparak burada bir oyuk oluşturmuş ve Büyük Ağrı ile Küçük Ağrı dağlarının arasına oturmuştur.⁴⁹ Bu anlatımlar Ağrı ile tufan arasında belirgin kanıtlar sunamamaktadır. Anlatımların daha çok iddialar boyutunda olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı şekilde Cudi Dağı'na farklı kişiler tarafından farklı zamanlarda birçok seyahat yapılmış ve bu seyahatler genellikle Cudi Dağı'nın konumu ve özellikle de Nuh'un gemisi bağlamında olmuştur. Yapılan ziyaretlerin bir kısmı hac ibadetini gerçekleştirmek, kutsal

⁴⁷ Güneş, "Ararat Kavramının Medlülü veya Ararat Dağı'nın Spesifik Konumu", 274.

⁴⁸ Emrah İstek-Gülşen İstek, "Batılı Seyahatnamelerde Ağrı Dağı, Ermeniler ve Nuh'un Gemisi", *IV. Uluslararası Ağrı Dağı Ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli vd. (Erzurum: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını, 2018), 253.

⁴⁹ Nihat Falay, "Robert Ker Porter'in Seyahatnamesi'nde Ağrı Dağı Çevresi ve Nuh'un Gemisi ", *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, ed. Oktay Belli (İstanbul: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları, 2011), 218.

olarak kabul edilen bir mekânı görmek ve meraklıları için de Nuh'un gemisini araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.⁵⁰ Örneğin Evliya Çelebi, Cudi ve çevresine yaptığı seyahatte, Cudi Dağı'nın konumunu açıklarken, dağın Musul yakınlarında olduğunu ifade etmiştir. Seyahatnameye göre tufandan sonra gemiden inenler *Cude* beldesine yerleşmiştir. Burada bir mabet inşa edip, buraya "kurtulanlar" anlamında *Sulupyan* adını vermişlerdir.⁵¹ Evliya Çelebi, burada medrese, han, hamam, çarşı, cami gibi yapıların bulunduğunu da ifade etmiştir. Günümüzde de varlığını devam ettiren bu yerleşim yeri Seksenler ya da *Heştan*⁵² olarak bilinmekte ve Evliya Çelebi tarafından da teyit edilmektedir. Evliya Çelebi, Nuh döneminde burada bir mabet yapıldığını ancak mabedin Rumlar tarafından yıkılıp levhaların İskenderiye limanı üzerinden İstanbul'a götürülerek Ayasofya Kilisesi için kullanıldığını aktarmıştır.⁵³

Cudi ve Ağrı dağlarına ilişkin hem sözlü kültürde hem de çeşitli anlatılarda bölge ve tufan hakkında bazı verilere ulaşılabilmektedir. 2021 yılında Şırnak ve çevresinde yaşayanlar göz önünde bulundurularak yapılan bir araştırmada, katılımcılara pek çok konuda Cudi Dağı ve tufan konusunda sorular yöneltilmiştir. Buna göre katılımcıların büyük oranda tufan hadisesinden haberdar oldukları, aile büyüklerinin son kırk yıla kadar düzenli olarak Cudi'de geminin indiğine inanılan yer olan Sefine bölgesine ziyaretlerde buldukları ve burada bir festivalin icra edildiğine şahitlik ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda yörede tufan hadisesine ilişkin pek çok anlatı mevcuttur.⁵⁴ Yaşın da bölgedeki eskiden beri çeşitli hikaye, masal ve anlatıların varlığına dikkat çekmektedir.⁵⁵ Aynı zamanda bu tür halkbilimsel verilerin Ağrı Dağı ve tufan hadisesi için de mevcut olduğu yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Ağrı Dağı ve tufan hadisesinin Ağrı ve çevresinde

⁵⁰ Çağdaş Ertaş, "Geçmişte Cudi Dağı'na Yapılmış Seyahatler ve Sebepleri", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 252-253; Tunç, "Cudi Dağı'nda İbrahimî Dinlerin Ortak Mirası Olarak Sefine Festivali", 1002; Gertrude Lowthian Bell, *Amurath to Amurath*, (London: by. William Heinemann, 1911), 289.

⁵¹ Günümüzde Cudi Dağı'nın güneyinde Şırnak'a bağlı Silopi ilçesi bulunmaktadır.

⁵² "Heştan" ismi Kürtçe *sekizler* veya *seksenler* anlamına gelmektedir. Nuh'un gemisi karaya oturduktan sonra gemiden inen insanların sekiz veya seksen kişiden oluştuğu, bu kişilerin de buraya yerleştiği ve bundan dolayı da bu ilk yerleşim yerine böyle bir isim verildiğine inanılmaktadır.

⁵³ Hüseyin Güneş-Ahmet Gülenç, "Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Nuh Tufanı ve Cudi Dağı", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı Ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 31,44.

⁵⁴ Gülizar Artuç, "Şırnak Halkının Nuh Tufanı ve Cudi Dağı'na Yönelik Farkındalığı: Bir Anket Çalışması", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı Ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021), 361,

⁵⁵ Yaşın, *Nuh Peygamber Tufanı ve Cudi Dağı*, 228-229.

sözlü ve edebî kültürdeki yansımalarına bakıldığında, yörede Nuh tufanı ve Ağrı Dağı'nın konu edildiği deyimler ve şiirler mevcuttur.⁵⁶

Seyyahlar ve sözlü kültür bağlamında düşünüldüğünde Ağrı ve Cudi bölgelerinin bazı anlatı ve eserlere konu edildiği görülmektedir. Özellikle seyyahların çalışmalarında Cudi ve çevresi, tufana ilişkin ayrıntılar ve kanıtlar bakımından daha fazla bilginin mevcut olduğu, Ağrı Dağı'nın konu edinildiği çalışmalarda ise tufana ilişkin verilerin daha sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca sözlü kültür öğeleri bakımından Ağrı Dağı ve tufan hadisesinin halk edebiyatına konu edildiği ve bunların maniler ve şiirler şeklinde kayıt altına alındığı bilinmektedir.⁵⁷ Bu türde bir kaydın Cudi ve çevresi için yukarıda ifade edildiği gibi dua, beddua, masal ve hikayelerden örnekler mevcuttur. Her ne kadar bunların tufan hadisesi için doğrudan kanıtlayıcı nitelikte olmadıkları düşünülse de olayın halkbilimsel yönünün anlaşılması bakımından bölge hakları için güçlü bir metafor olarak yer aldığı anlaşılmaktadır.

5. Tefsir ve Hadis Kaynakları Bağlamında Nuh Tufanı

Tufan hadisesi göz önüne alındığında konu hakkındaki en önemli ayrıntılar dinî ve dinî nitelikli metin ve söylemlerden takip edilebilmektedir. Çünkü tufan hadisesinin daha çok kutsallığı göz önünde bulundurularak bu yöndeki ayrıcalıklara sahip olmak için kullanıldığı görülmektedir. Her iki yerleşim yeri ve kurumlarınca yapılan çalışmalarda üzerinde durulan temel noktaların başında tufanın ilahî boyutuna vurgu yapılmaktadır. Örneğin hadise hakkında konuşulduğunda "Hz. Nuh 'un mirası", "insanlığın yeniden doğduğu topraklar" gibi söylemler çok sık duyulmaktadır.

Konuyla ilgili en tartışmasız kaynak olan Kur'ân'ı Kerim'de Hûd sûresinin 44. ayetinde tufan hadisesinden şu şekilde bahsedilmektedir: "(Sonra) 'Ey toprak suyunu yut! Ey gök sen de tut!' denildi. Su çekildi; hüküm yerini buldu, gemi Cudi'nin üzerine oturdu." Tefsirlerde, bu ayette bahsedilen dağın günümüz Şırnak ili sınırları içerisinde yer alan Cudi Dağı olduğu ifade edilmiştir. Örneğin; Zemahşerî'nin *el-Keşşâf* adlı eserinde "*Cudi Musul'da bir dağdır*"⁵⁸ ifadesi yer almaktadır. Fahreddin er-Râzî ise *Tefsirü'l-Kebîr*'inde durumu şöyle açıklamıştır. "Gemi Cudi üzerine durdu: o gemi ada üzerinde adı Cudi olan bir dağ üzerinde

⁵⁶ Belli, "Ağrı Dağı (Ararat) ve Cudi Dağı", 299-300.

⁵⁷ Belli, "Ağrı Dağı (Ararat) ve Cudi Dağı", 299, 302.

⁵⁸ Zemahşerî, *El-Keşşâf Keşşâf Tefsiri*, çev. Muhammed Coşkun vd. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017), 3/410.

durdu”, devamında “bu dağ alçak bir dağ idi. Buna göre geminin dağ üzerinde durması, bu suyun kökünün kesilmesine bir delil olmuş olur...”⁵⁹ Kur’ân Yolu Tefsir’inde de Nuh’un gemisinin Cudi Dağı’nda durduğu kaydedilmektedir.⁶⁰ Birçok tefsirde geminin Cudi Dağına oturduğuna dair rivayetler yer almaktadır. Ancak geminin Ağrı Dağı’na oturduğuna dair tefsir kaynaklarında herhangi bir bilgi ile karşılaşılmamıştır.⁶¹

Nuh tufanı hakkındaki hadis kaynaklarında geçen ifadeleri esas alarak hazırlanan çalışmalardan örneklere bakıldığında; Açıkalın, Ararat isminin Asur dilinde Urartu olarak geçtiğini ve Ararat dağlarının Ağrı ve Cudi’yi de içine alarak Van Gölü’nün güneyine kadar olan alanı kapsadığını ifade etmektedir. Süleyman Ateş’in görüşüne de değinen Açıkalın, buna göre Kur’ân’ın indiği dönemde Müslümanlarla aynı ortamlarda bulunan Yahudilerin Hûd sûresi 44. âyetine yani geminin Cudi’ye oturduğu haberine itiraz etmediklerini, dolayısıyla Yahudilerin de o dönem ellerinde bulunan nüshalarda bu ayete ters düşen bir ibare bulunmadığını ifade etmektedir.⁶²

Özdemir’e göre Kur’ân’ı Kerim’de geçen “Cudi” kavramı, *c-v-d* kökünden gelerek “cömert, kaliteli, bereketli ve bol yağmurlu” anlamlarına gelmektedir. Ancak Kur’ân’da bahsedilen Cudi’nin konumu belirtilmemiştir. Dolayısıyla sözü geçen “Cudi” kavramının bir dağın özel ismi mi, yoksa herhangi bir dağı belirtmek için mi kullanıldığı belli değildir.⁶³ Kur’ân’ı Kerim tefsirlerinde veya hadis kaynaklarında genel görüşe göre bu dağ şu an Şırnak’ta bulunan Cudi Dağı’dır. Bu yönde Ağrı Dağı’na işaret eden bir görüş mevcut değildir.

Hadis rivayetlerine bakıldığında erken dönem alimlerinden Ahmet b. Hanbel’in Cudi Dağı’nın Cezire’de olduğunu rivayet ettiği kaynaklarda geçmektedir. İmam Buhârî’nin de “Cudi Cezire’de bir dağdır” şeklindeki rivayetleri günümüz Şırnak ilinde yer alan Cudi Dağı’nı işaretlediği şeklinde yorumlanmaktadır. Müslüman coğrafyacıların görüşlerine göre Cezire, Mezopotamya’nın yukarı kısmında kalmaktadır. Batısında Suriye, kuzeybatısında Gaziantep ve Maraş vilayetleri, doğu kısmında ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesi ve güneyinde ise Irak olduğu belirtilmiştir. Daha sonraki dönemlerde Buhârî’nin Câmiu’s-

⁵⁹ Fahrudin er-Razi, *Tefsiri Kebir Mefatihul Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd. (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2008).

⁶⁰ el-Hûd 11/44.

⁶¹ Şehabeddin Kırdar, "Tefsirlerde Cudi Dağı", *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. Hamdi Gündoğar vd. (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014), 320-322.

⁶² Bünyamin Açıkalın, "Tefsir Literatüründe Nuh (as) Kıssası", 35-40.

⁶³ Ahmet Özdemir, "Hadis Kaynaklarında Cudi Dağı", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 114 (2021), 67.

Sahîh'i üzerine şerh yazan Kirmanî (öl. 786/1384) ve Suyûtî'ye (öl. 911/1505) göre Cudi Dağı, Dicle ile Fırat nehirleri arasında bulunan Cezire'de yer almaktadır. Ayrıca Cudi'nin Diyarbakır ve Nusaybin bölgelerine yakın bir dağ olarak tarif edildiği ve Hadis alimlerinden olan Nevevî (öl. 676/1277) ve İbnü'l-Mülakkın'e (öl. 804/1401) göre de Cudi'nin Cezire'ye bağlı Kardâ/Bâkirdâ denilen bir yerde olduğu ifade edilmiştir.⁶⁴

Hadis rivayetlerinden Nuh 'un gemisinin durduğu yere yönelik Cudi ve çevresi ile ilgili çeşitli verilere ulaşılrken, aynı şekilde tufanın gerçekleştiği yer olarak gösterilen Ağrı Dağı ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır. Bu bağlamda İslamî literatür çoğunlukla Cudi Dağı'nı tufan hadisesinin gerçekleştiği yer olarak işaret etmektedir. Bu bakımdan Cudi'nin tufan bölgesi olduğu yönündeki bilimsel çalışmaların sayıca fazla olmasının nedeni konunun Kur'ân ve hadislerde fazlaca yer alması ile İslam alimlerinin tarafından bu konuda Cudi ve çevresinin içinde bulunduğu bölgeyi işaret etmesinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Ağrı ve Şırnak illerinde gerçekleştiğine inanılan tufan hadisesinin geçmişten günümüze varlığını koruyan bir olgu olarak kültürel aktarım yoluyla aynı kültür havzasında yaşayan insanların zihinlerinde yer aldığı ve geleceğe aktarıldığı görülmektedir. Bu olay aynı zamanda İbrahimî dinî gelenekte yer almasıyla da inananlar için oldukça önemsenmiştir. Bu açıdan bir miras olarak sahiplenilen Nuh tufanının ülkemizde farklı bölgelerde sahiplik duygusuyla yaşatılmaya devam edildiği görülmektedir. Dolayısıyla hadise dinî boyutuyla önem kazanmış, Ağrı ve Şırnak illerinde yaşayanlar tarafından miras olarak sahiplenilmiştir.

Konuya dair çalışmalarda, araştırma kapsamının sadece tufan hadisesi ile sınırlı kalmadığı ve bölgelerin farklı bileşenlerini de içine alan bir anlayışla değerlendirme ve tanıtım faaliyetlerinin yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Değerlendirmenin bütüncül şekilde anlaşılabilirliğini sağlamak için tufan hadisesi hakkındaki veriler sınıflandırılmıştır. Konunun dinî alanla ilişkisi göz önüne alındığında Ararat ve Cudi kavramlarının analizi; tefsir ve hadis kaynakları ile İslam alimlerinin ve bölge hakkında seyyah ve gezginlerin yazdıkları ile tufana dair bilgi verdiği düşünülen arkeolojik ve jeolojik kalıntılar üst başlıkları üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

⁶⁴ Özdemir, "Hadis Kaynaklarında Cudi Dağı", 68-69.

Ağrı ve Şırnak'ta yapılan sempozyum çalışmaları içeriklerine bakıldığında; Ağrı Dağı ve Nuh'un gemisi konulu çalışmalarda Ağrı'ya ait kültür, ekonomi, tarih, tarihte iz bırakmış kişiler, yakın çevrede bulunan tarihi kalıntılar, turizm, medya, eğitim, kent sosyolojisi, mutfak kültürü, meşhur yemekler gibi konularda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan tufan hadisesini destekleyen verilerin bir kısmının tartışmalı olduğu içeriklerden anlaşılmaktadır.

Cudi Dağı ve çevresinin konu edindiği çalışmalarda tufan hadisesinin gerçekleşmesi açısından uygun şartları taşıdığı görüşü hakimdir. Özellikle tufanın oluş ve sonuçları bakımından yerleşime uygunluk, isimlendirme konusundaki etimolojik analizler ve bölge hakkındaki geçmiş anlatı ve kayıtların birbiri ile uyumlu olduğu söylenebilir. Bu bağlamda yabancı kaynakların da Cudi ve çevresinin gerçekleştiğine inanılan bir tufan hadisesi için daha uygun olduğu görüşü hakimdir.

Her iki yerleşim yerinde dinî boyutu belirgin olan Nuh tufanı ve Nuh'un gemisi söylemlerinin manevi miras olarak kabul edildiği ve sahiplenildiği görülmektedir. Bu veriler ifade edildiği gibi özellikle sempozyumlarda sunulan tebliğlerin sayıca fazla olmasıyla da anlaşılmaktadır. Büyük oranda bu verilere dayandırılan bu çalışma, söz konusu hadiseyi tam olarak aydınlatamasa da konu hakkında belirgin bir fikir edindirmektedir.

Kaynakça / References

- Açıkalin, Bünyamin. "Tefsir Literatüründe Nuh (as) Kıssası". *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 35-40. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Artuç, Gülizar. "Şırnak Halkının Nuh Tufanı ve Cudi Dağı'na Yönelik Farkındalığı: Bir Anket Çalışması". 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 319-361. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Arvas, Hamdullah, *Kur'ân'da Nübüvvet Teolojisi*. Ankara: İlahiyat, 2022.
- Arvas, Hamdullah, "Peygamber Kıssalarının Asliyeti Meselesi: Neden Atlantis Efsanesi Nuh Kıssasının Aslı Değildir?", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/25 (Aralık 2020), 575-593.
- Başaran, Cevdet vd. "Geçmişten Günümüze Nuh 'un Gemisi Araştırmaları". I. *Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli. 108-114. İstanbul: Doğubayazıt Kaymakamlığı Kültür Yayınları, 2007.
- Baz, İbrahim. "Cudi Dağı'nda Kadim Bir Mesken: Şah Köyü". *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. Hamdi Gündoğar vd. 429-442. Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Bell, Gertrude Lowthian. *Amurath to Amurath*. London: by William Heinemann, 1911.
- Belli, Oktay. "Ararat Adının Kökeni ve Anlamı". IV. *Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli vd. 165-172. Erzurum: AİÇÜ Yayınları, 2018.
- Belli, Oktay. "Ağrı Dağı (Ararat) ve Cudi Dağı'nda Yapılan Nuh Tufanı Araştırmalarına Genel Bir Bakış". 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 295-318. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Belli, Oktay. "Ağrı Dağı'nın Kuzey Eteğinde Erken Demir Devrine Ait Savunma Yapısı: Aşağı Erhacı Kalesi". V. *Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli vd. Erzurum: AİÇÜ Yayınları, 2019.
- Belli, Oktay-Yardımcıel, Ayhan-Yaşlı, K. Zeynel Abidin. "Ağrı-Patnos-Liç (Yalçınkaya) Urartu Bronz ve Gümüş Eşya Definesi". IV. *Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli vd. 17-34. Erzurum: AİÇÜ Yayınları, (2017).
- Besalel, Yusuf. "Av". *Yahudilik Ansiklopedisi*. 1/84. İstanbul: Gözlem Yayınları, 1 Baskı, 2001.
- Bilge, Mahmut, *Nuh (A.S.) ve Tûfan*. Ankara: Şark Matbaası, 1965.
- Breasted, J. Henry, *Ancient Times: A History of the Early World, an Introduction to the Study of the Ancient History and the Career of the Early Man*. Boston: Taylor and Francis Publications, 2003.
- Crouse, Bill. "Five Reansons Noah's Ark Did not Land on Mt. Ararat: Five Reansos Why It Did Land on Cudi Dagh". *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. Hamdi Gündoğar vd. 393-409. İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Dartma, Bahattin. "Cudi'nin Coğrafi Konumuna Dair". *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. Hamdi Gündoğar vd. 477-487. İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014.

- İstek, Emrah - İstek, Gülşen. "Batılı Seyahatnamelerde Ağrı Dağı, Ermeniler ve Nuh 'un Gemisi". *IV. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli vd. 250-258. Erzurum: AİÇÜ Yayınları, 2018.
- Eliade, Mircea. *Mitlerin Özellikleri*. çev. S. Rifat. İstanbul: Om Yayınevi, 2001.
- er-Razi, Fahrudin. *Tefsiri Kebir Mefatihul Gayb*. çev. Suat Yıldırım vd. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2008.
- Erkan Mehmet Emin - Vural, Aydın. "Gökten Yağdığına İnanılan Doğal Tatlı 'Gezo' Üzerine Bir Değerlendirme-Şırnak ve Çevresi Örneği". *Üç Ülkenin Kavşağında Uluslararası Silopi Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 183-189. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Ertaş, Çağdaş. "Geçmişte Cudi Dağı'na Yapılmış Seyahatler ve Sebepleri". *2. Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 363-374. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Ertaş, Kasım. "İbrahimi Dini Gelenekte Bazı Bazı Ortak Kültürel Unsurlar". *Teoloji ve Antropoloji Perspektifinden Din ve Kültür İlişkisi-II*. ed. Abdulvasıf Eraslan-İsmet Tunç. 175-197. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2022
- Falay, Nihat. "Robert Ker Porter'in Seyahatnamesi'nde Ağrı Dağı Çevresi ve Nuh 'un Gemisi". *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli. 215-221. İstanbul: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Frazer, James George. *Büyük Tufan*. çev. Sayat Müller. İstanbul: Kanon Kitap, 3. Basım, 2021.
- Güneş, Hüseyin. "Ararat Kavramının Medlülü veya Ararat Dağı'nın Spesifik Konumu". *IV. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli vd. 271-276. Erzurum: AİÇÜ Yayınları, 2018.
- Güneş, Hüseyin - Gülenç, Ahmet. "Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Nuh Tufanı ve Cudi Dağı". *2. Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 55-67. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Irmak, Seyyit - Balık, Necmettin - Arslan, Abdulmukit. "Nuh Tufanı'nın Arkada Bıraktığı Çamur Akıntıları ve Yüzey Araştırmaları". *2. Uluslararası Nuh Tufanı Ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, (2021), 363-374.
- Kırdar, Şehabeddin. "Tefsirlerde Cudi Dağı". *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. Hamdi Gündoğar vd. 319-326. İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Kozbe, Gülriz. "Şırnak İli Cizre-Silopi Ovası Yüzey Araştırması". *24. Araştırma Sonuçları Toplantısı*. ed. Fahriye Bayram - Birnur Koral. 307-326. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösim Basımevi, 2006.
- Köroğlu, Kemalettin. *Eski Mezopotamya Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Kur'ân Yolu*. Erişim 01 Nisan 2022. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/H%C3%BBd-suresi/1517/44-ayet-tefsiri>
- Kutsal Kitap*. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016.

- Luckenbill, Daniel David. *Ancient Records of Assyria and Babylonia*. Chicago: The University of Chicago Press, 1927.
- Meral, Yasin. "Yahudi Kaynaklarında Ararat Dağları (Tekvin, 8:4)". *Milel ve Nihal*. 11/2 (2014), 83-101.
- "Nuh 'un Gemisi Araştırmalarında Yeni Bir Kanıt Bulundu-Ağrı Dağı'nda Çok Eski Bir Ahşap Yapı Keşfedildi". *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli. 476-482. İstanbul: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Öktü Erkanal, Armağan - Erkanal, Hayat. *Assur Döneminde Cudi Dağı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2020.
- Özdemir, Ahmet. "Hadis Kaynaklarında Cudi Dağı". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 114 (2021), 66-77.
- Palabıyık, M. Hanefi, "İslam Coğrafyacılarına Göre Ağrı ve Cûdî Dağları" 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. 119-135. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Tanyu, Hikmet. *Nuh 'un Gemisi ve Ermeniler*. İstanbul: Burak Yayınevi, 1989.
- Tomakin, Ahmet Yasin. "Süryani Kaynaklarında Kardü Bölgesi ve Kardü Dağları". 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 41-53. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Tunç, İsmet. "Cudi Dağı'nda İbrahimî Dinlerin Ortak Mirası Olarak Sefine Festivali". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2022), 988-1011.
- Tunç, İsmet. "Dinî-Ekolojik Yaklaşımla Mezopotamya ve Tufan", 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. İbrahim Baz vd. 229-237. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Yardımcıel, Ayhan - Gizlenci, Emine. "Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Işığında Ağrı-Doğubeyazıt Bölgesi'nin Orta Tunç Çağı Kültürü". *IV. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh 'un Gemisi Sempozyumu*. ed. Oktay Belli vd. 58-63. Erzurum: AİÇÜ Yayınları, 2017.
- Yaşın, Abdullah. "Ağrı (Ararat) Dağı Tufan Dağı Değildir". 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 673-681. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Yaşın, Abdullah. *Nuh Peygamber Tufanı ve Cudi Dağı*. İstanbul: Kent Işıkları, 2013.
- Yonar Şişman, Gönül. "Doğu Medeniyet Havzalarının Tufan Hadisesi Hakkında Mitolojik Birlikleri". 2. *Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 207-227. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Zemahşeri. *El-Keşşaf Keşşaf Tefsiri*. ed. Murat Sülün, çev. Muhammed Coşkun vd. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Basım, 2017.

YAZAR KATKI ORANI BEYANI
(*AUTHOR CONTRIBUTION STATEMENT*)

Makale Bilgisi (Article Information): Ağrı'da ve Şırnak'ta Gerçekleştiğine İnanılan Nuh Tufanı Konulu Sempozyum ve Bilimsel Çalışmaların İçerik Açısından İncelenmesi (*A Content Examination of the Symposium and Scientific Studies on Noah's Flood Believed to Occur in Ağrı and Şırnak*)

Makaledeki Yazar Katkılarının Yüzde ile Gösterilmesi (<i>Showing Author Contributions in the Article as Percent</i>)		1. Sorumlu Yazar (<i>Responsible Author</i>)	2. Katkı Sunan Yazar (<i>Contributer Author</i>)
Çalışmanın Tasarlanması	Conceiving the Study	%50	%50
Veri Toplanması:	Data Collection	%50	%50
Veri Analizi	Data Analysis	%50	%50
Makalenin Yazımı	Writingup	%50	%50
Makale Gönderimi ve Revizyonu	Submission and Revision	%50	%50

Not(e): Belgenin imzalı asıl nüshası dergi süreç dosyalarında mevcuttur (*The signed original copy of the document is available in the journal process files archive*).